

Реферат на тему: "Юрій Косач - український письменник-емігрант"

Юрій Косач

Юрій Косач – український письменник-емігрант

В усі часи і в усіх народів з митцями, які не вгодили владі, або розправлялися фізично, або, в кращому випадку, змушували покидати Батьківщину. "Унікальною" в цьому плані є Україна і українська культура. Адже не знайдеться, певно, ще однієї такої держави, де б інтелігенція впродовж століть повинна була працювати без підтримки власної країни і часто навіть всупереч її офіційній політиці. Яскравим прикладом такої конфронтації між владою і мистецтвом є український літературний процес ХХ століття. Саме в 30-ті роки цієї кривавої доби тоталітарна система винищила цвіт вітчизняної культури, заливши кров'ю новітнє національне Відродження. І тільки небагатьом пощастило уникнути неминучих репресій, емігрувавши на захід. Б. Лепкий, В. Винниченко, Ю. Клен, І. Багряний, В. Барка та інші талановиті письменники були змушені назавжди залишити Батьківщину. Але виїжджали не лише окремі митці, із комуністичного "раю" втечею рятувалися цілі родини. Сумної долі вигнанців не уникли і представники одного з найславніших родів в українській культурі – роду Драгоманових-Косачів. Ользі Косач-Кривинюк та Ізидорі Косач-Борисовій, яких від смерті врятувала лише слава їх геніальної сестри Лесі Українки, під час війни дивом вдалося перебратися до Праги, де жила ще одна Косачівна – Оксана Косач-Шимановська. Жодна з сестер більше ніколи так і не побачила України. Ольга Косач-Кривинюк померла у 1945 році в Авсбурзі (Німеччина), її внуки живуть у Росії – сім'я старшого сина Михайла Кривинюка, та у Канаді – сім'я молодшого сина Василя Кривинюка. Оксана Косач-Шимановська померла у Празі в 1975 році, її донька, теж Оксана, проживала в Німеччині, внуки живуть у Швейцарії. Ізидора Косач-Борисова померла у 1980 році у м. Піскатавей (США), донька Ольга з дітьми живуть в Америці.

Дуже непросто, неоднозначно і багато в чому трагічно складеться життя ще одного племінника Лесі Українки – талановитого, але незаслужено забутого письменника, сина молодшого брата геніальної поетеси Миколи Косача, Юрія Миколайовича Косача. Адже варто лише окреслити географію його життєвого шляху, аби уявити собі що ця людина бачила і пережила: Україна, Польща, Чехословаччина, Австрія, Німеччина, Франція, Америка – це тільки країни, в яких Косач проживав, навчався і працював досить довгий час. А скільки ще таких країв, де він побував, подорожуючи, чи у пошуках роботи, і роботи не тільки літературної. В історії літератури, певно, не багато знайдеться письменників, які б перепробували себе у стількох професіях, як це було з Юрієм Косачем. Був він і вантажником, і будівельником, лісорубом і маляром, чистив вікна висотних будинків і був прибиральником у готелі, працював робітником на суднобудівних верфях і сам водив баржі в Каліфорнії, шукав золото в лісах Аляски і

служив конторським клерком та друкарем у великих містах. Сам письменник зізнався, що інколи доводилося працювати по 14-16 годин на добу, щоб потім мати змогу займатися тим, до чого справді прагнув і мав талант. Окрім власне літератури (де Косач виявив себе в усіх родах: прозі, поезії, драматургії), він активно працював як перекладач, літературознавець, критик, публіцист. Але коло його інтересів не вичерпувалося лише літературою – Юрій Миколайович також цікавився історією, політологією, соціологією, як усі Косачі мав хист до малювання, володів непоганим музичним смаком.

Народився майбутній письменник 5 грудня 1908 р. у селі Колодяжне, дитинство його минуло на Волині. З 1918 року Косач навчається у Львівській українській академічній гімназії, після закінчення якої у 1927 році вступає на правничий факультет Варшавського університету. На студентські роки припадає початок активної громадської і літературної діяльності Юрія Косача. У 1928 році він стає секретарем студентської організації "Партія українських державних націоналістів" і членом культурно-освітнього товариства "Основа". У 1927 році вперше були надруковані поезії Юрія Косача у луцькому часописі "Українська громада". В 1928 році починається активна співпраця молодого письменника з авторитетним і популярним львівським журналом "Літературно-науковий вісник" Д. Донцова. З червня 1929 року оповідання та вірші Косача друкуються у ще одному львівському часописі "Нові шляхи" (редактор А. Крушельницький). А на початку 1931 року з'являється і перша книга письменника – збірка оповідань "Чорна пані". Вихід дебютної книжки співпадає з трагічними подіями в житті Юрія Косача. На початку лютого 1931 року його і ще семеро юнаків за антидержавну націоналістичну діяльність арештовує польська поліція. Молодих патріотів тримають у луцькій в'язниці 17 місяців, аж до суду, який відбувся 5 грудня 1932 року. Юрію Косачу, як головному звинуваченому, було винесено вирок – 1 рік ув'язнення, але оскільки він уже відсидів значно більше зазначеного терміну, то був звільнений відразу в залі суду. Проте через кілька місяців справу було направлено до люблінського суду, який, повторно розглянувши всі обставини, збільшив строк ув'язнення Юрію Косачу до 4-х років і позбавив громадянських прав на 5 років. Отримавши таку звістку, Косач, не чекаючи повторного арешту, 1 травня 1933 року нелегально залишає країну. Саме з цього року починається емігрантська одісея письменника, яка триватиме до кінця його життя.

Рятуючись від в'язниці, Юрій Косач опиняється спочатку в Чехословаччині. Проживав деякий час у Празі: працював в історичному архіві і вивчав архітектуру в Карловому університеті. Пізніше перебрався ще далі – до Франції. Тут також жив у столиці – відвідував лекції в Сорбонні і паралельно працював простим робітником. У цей час Юрій Косач пише багато нових творів. Уже з 1933 року починається активна співпраця письменника з діаспорними і західноукраїнськими виданнями: "Розбудова нації" (Прага), "Ми" (Варшава), "Самостійна думка" (Чернівці), "Назустріч", "Дзвони" (Львів). У ці роки одне за одним з'являються окремі видання творів письменника. У 1934 році виходить друга книга Косача – історична повість "Сонце в Чигирині", а в

наступному – дебютна збірка поезій "Черлень". Саме за дві останні книги Юрію Косачу було присуджено у 1935 році II премію Товариства письменників і журналістів ім. І.Франка (премія ТОПІЖ). Окрилений успіхом та визнанням, письменник інтенсивно і плідно працює. У 1936 році паризьке видавництво "Лесин дім" випускає другу поетичну збірку Косача "Мить з Майстром". Невдовзі виходить велика повість "Дивимось в очі смерті". В цьому ж році з'являється книга літературних нарисів "На варті нації" та кілька розділів історично-пригодницького роману "Затяг під Дюнкерк". Врожайним для письменника видався 1937 рік: окремою книгою виходить повість "Чад", за нею збірки оповідань "Клубок Аріадни", "Тринадцята чота", "Чарівна Україна". За три останні збірки Юрій Косач отримує, на цей раз, уже першу літературну нагороду ТОПІЖу за 1938 рік. Цей рік став знаковим для усієї творчості письменника, адже з'явилася перша його драма – сатирична комедія "Кирка з Льолею", саме з цього твору починається блискучий драматичний доробок автора, який у підсумку налічуватиме більше 20-ти п'єс. Перша його драматична спроба мала великий успіх – комедія отримала I премію

ТОПІЖу на драматичному конкурсі за 1938 рік, і тоді ж була поставлена талановитим режисером Володимиром Блавацьким на сцені театру ім. І. Котляревського.

Порівняно з ранніми творами Юрія Косача, у збірках кінця 30-х років уже значно менше бухливого, декларативного юнацького пафосу, що був притаманний молодому письменнику. Немає вже того казково-епічного (фольклорного) всезагального протистояння добра і зла, жадоби змагання і випробування сил, сліпого бунтарства і героїзму. Письменник відчутно еволюціонує, з'являється певний життєвий і літературний досвід. Теми боротьби, непокори свавільному ворогу і владі, прагнення справедливості і свободи для кожної людини і народу в цілому не зникли і не могли зникнути з творчості Юрія Косача. Просто до розробки цієї тематики письменник підходить більш врівноважено і навіть прагматично. Очевидно, свою роль тут відіграли нещасливі події у житті самого автора: півторарічне ув'язнення, суд, потому вимушена еміграція за кордон, поневіряння по чужих країнах. Усе це нещадно перекреслило юнацькі мрії та ідеали, з якими входив у літературу Юрій Косач. Усе більше і більше його нові твори набирають сумного, а подекуди й похмурого забарвлення.

Еміграція і вплив західноєвропейської літературної традиції значно урізноманітнили літературний доробок Косача не лише в художньо-мистецькому плані (насамперед на рівні стилю і поетики), відчутно розширився й ідейно-тематичний, географічний діапазон його творчості. Усе більше і більше з'являється творів, присвячених українцям, які з тих чи інших причин залишили Батьківщину і живуть тепер у Чехословаччині, Угорщині, Австрії, Німеччині, Франції. Емігранти не втрачають надії повернутися в сильну, незалежну Україну і на майбутнє такої держави вони продовжують працювати за кордоном (оп. "Клубок Аріадни", "Роковини", "Ківі-Ківі", "Чемпіон імперії", повість "Чад" та ін.). Прикметно, що письменник не розділяє своїх героїв на українців радянських, галицьких, польських – вони всі представники одного народу. Емігранти-українці, куди б не закинула їх доля, не втрачають свого коріння і

завжди усвідомлюють, "чиїх батьків вони діти". Характерно, що і в історичних творах, яких чимало у доробку Косача, письменник часто зображав співвітчизників, що так, як і він, були змушені колись жити поза Батьківщиною. Це і Хмельницький на службі у французького короля (романи "Затяг під Дюнкерк" та "Рубікон Хмельницького"), царський посол у Відні – Андрій Розумовський (оп. "Вечір у Розумовського"), український дворянин-вигнанець у Празі, Савич (оп. "Молодість Савича") та ін. Окрім мистецького значення, історичний доробок Юрія Косача має велику пізнавальну вартість – письменник користувався матеріалами багатьох закордонних архівів і бібліотек, які більшості українським авторам були недоступні. До того ж, Косач завжди обирав теми і події мало знані і малоопрацьовані в літературі, що робило його письменником-першовідкривачем багатьох забутих сторінок вітчизняної історії. Показуючи в минулому свого народу, як і в творах з сучасного життя, героїчні, визначні постаті, які стояли в центрі вагомих суспільно-політичних подій, автор таким чином уводить Україну у світовий культурно-історичний процес, відводячи їй гідне місце в спільноті європейських держав.

Під час війни, в період окупації України німецькими військами, Юрій Косач повертається на Батьківщину. Це був 1943 рік – 10 років письменник поневірявся по чужих країнах. Львів, у якому поволі відроджувалося культурне життя, радо зустрів ще одну талановиту людину. В 1943-44 роках Косач працює в редакції часопису "Львівські вісті". Також у 1943 році виходить роман письменника про події напередодні війни 1948 року "Рубікон Хмельницького". В березні цього ж року на сцені львівського театру відбувається прем'єра історичної драми Юрія Косача "Облога", вистава була гарно сприйнята публікою і пройшла у переповнених залах 47 раз. У кінці 1944 року письменник був заарештований карною поліцією і відправлений у німецький концентраційний табір, де мало не загинув у каменоломнях. З табору Косача звільнили лише наприкінці війни. Отримавши свободу, письменник кілька місяців живе в Австрії, потім перебирається до Західної Німеччини. Саме в цей час бере відлік повоєнна українська еміграційна література – утворюється МУР (Мистецький Український Рух), біля витоків якого стояв також і волинський письменник Юрій Косач. Цей період надзвичайно плідний для Косача-літератора. Юрій Миколайович був членом правління МУРу, неодноразово головував на засіданнях, постійно виступав із доповідями, літературно-критичними оглядами. В цей час письменника багато друкують – одна за одною з'являються його книги новел "Ноктюрн бе-моль" (1945 р.), "Запрошення на Цитеру", "Чудесна Балка" (1946 р.), повість "Еней та життя інших" (1946 р.), уривки історичного роману "День гніву" (журнал Арка 1948 р.) В ці роки Косач написав також чимало драм, з яких були інсценізовані трагедії "Ворог" (1946 р.), "Зозулина дача" (1947 р.) та комедія "Ордер" (1948 р.), постановка якої набула найбільшого розголосу у тодішніх глядачів. Драма, що висміювала негативні риси тогочасної української еміграції – безпринципність, пристосуванство, лихварство, підлабузництво (мова у п'єсі йшла про ордер на прожиття, який випрохували емігранти у влад, що послідовно змінювали одне одну – німецька, радянська, американська). На противагу схвальним

відгукам, багатьма глядачами драма була зустрінута досить різко і навіть вороже. Нищівна сатира "Ордера" надзвичайно дратувала деяких емігрантів, що впізнавали у героях самих себе. Серйозно духовні проблеми еміграції та емігранта Юрій Косач філософськи осмислює у великій повісті "Еней та життя інших", яка стала чи не найкращим прозовим твором письменника повоєнного періоду.

Після того, як було розформовано табори для переміщених осіб, МУР автоматично розпався – письменники роз'їжджалися по світу. У 1949 році Юрій Косач назавжди переїжджає до США. Як і кожен емігрант, змушений заробляти на життя важкою фізичною працею, але не кидає і працю літературну – активно співробітничав в діаспорній періодиці: газетах "Громадський Голос", "Українські вісті", "Українське життя" та ін. З 1959 по 1963 роки Юрій Косач редагує журнал "За синім океаном", який видавався в основному на кошти самого письменника. Це був солідний літературно-мистецький часопис, коло інтересів якого охоплювало культурне життя материкової України, української діаспори і всього світу. В своєрідній програмі цього журналу сказано: "Ми щасливі тим, що засновником праці нашого видання була, є і буде боротьба за мир на нашій планеті, за дружбу всіх народів світу, за кращу долю розкованої і творчої людини... В нашій полеміці ставилися питання критичного аналізу і переоцінки найдавнішого і недавнього нашого минулого, проблеми взаємин еміграції і Батьківщини, позитивної програми українського зарубіжжя, національної культури, врешті проблеми світогляду і становища української людини на тлі генеральних ідей і суспільних рухів у цілому світі" [1,27-29]. Окрім численних публікацій у періодиці, окремих видань у США в Юрія Косача вийшло небагато. Це, зокрема, дві невеличкі збірки поезій "Кубок Генімеда" (1958 р.) та "Золоті ворота" (1966 р.), книга історично-культурних нарисів "Від феодалізму до неофашизму" (1962 р.) та повість "Сузір'я Лебеда" (1983 р.). Після хрущовської відлиги, коли залізна завіса, яка відділяла СРСР від усього іншого світу трохи ослабла, Юрія Косача почали запрошувати на Батьківщину. Перший раз письменник приїхав на Україну у 1964 році з нагоди 150-ї річниці від дня народження Т.Г.Шевченка. Відтоді Косач побував у Радянському Союзі більше десяти разів. У поїздках по Україні письменника обов'язково супроводжували переодягнуті агенти КДБ, людей з якими спілкувався Косач попереджали, щоб вони ні про що у нього не розпитували і не розповідали багато про себе. З середини 60-х років твори Юрія Косача починають друкувати і на материковій Україні. Його поетичні та прозові добірки, есе, критичні статті з'являються в журналах "Вітчизна", "Всесвіт", "Дніпро", "Жовтень" та ін. У 1966 році, після довгої перерви, виходить перша книга письменника на Батьківщині – збірка поезій "Мангатанські ночі", через 10 років – збірка новел з життя українських емігрантів у Латинській Америці "Лиха доля в Маракайбо", у 1980 році – друга поетична збірка "Літо над Делавером". У 1987 році вийшла остання прижиттєва книга автора "Володарка Понтиди". У багатьох творах останніх років, особливо поетичних, відчувається туга автора за Україною, її славним минулим, природою і гостре неприйняття американської дійсності з її тісними, задимленими вуличками, дріб'язковою метушнею і вічною гонитвою за долларом.

В останній своїй збірці Юрій Косач з сумом напише:

Умру я, може, в стороні чужій,
Хоча Дніпро шаную над усе,
Однак мене в далекий край, у вирій мій
На лезі блискавиця занесе.

З вітрами й громами
Я житиму на тій землі моїй
Але не тут

Де тільки смертна тиша. [2, 37]

Десять років тому 11 січня 1990 року Юрія Миколайовича Косача не стало. Останні роки жив він надзвичайно скромно, якщо не сказати бідно, помер самотній, майже забутий і як людина, і як письменник. Похований у місті Пассейк (штат Нью Джерсі, США).

Велика мрія Косача – "щоб його єдиний син побачив Батьківщину своєї сім'ї, вклонився могилам рідних" так і не збулася, Юрій Юрійович Косач на Україну ніколи не приїздив.